

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

FORUM MLADIH SA INVALIDITETOM
YOUTH WITH DISABILITIES FORUM

Posao po meri

Ekonomsko osnaživanje osoba sa invaliditetom

Mapiranje i analiza dostupnih finansijskih instrumenata za razvoj preduzetništva, sa fokusom na preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i socijalna preduzeća

II izdanje

Jun 2023. – Mart 2024. godine
Smart Kolektiv

www.fmi.rs

FORUM MLADIH SA INVALIDITETOM
YOUTH WITH DISABILITIES FORUM

Izrada ove publikacije omogućena je uz podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj publikacije je isključivo odgovornost Smart kolektiva i Foruma mladih sa invaliditetom i ne predstavlja nužno stavove USAID-a ili Vlade SAD. Projekat “Posao po meri: Ekonomsko osnaživanje osoba sa invaliditetom” finansira Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) a sprovodi Forum mladih sa invaliditetom. Drugi partneri projekta su Karitas Srbije, Fondacija Ana i Vlade Divac, Smart Kolektiv i Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom Srbije.

Izdavač: Forum mladih sa invaliditetom

SADRŽAJ:

1. Lista akronima	4
2. Lista tabela	5
3. Sažetak / Executive Summary	6
4. Kontekst istraživanja	10
5. Ciljevi analize i metodologija	12
6. Analiza dostupnih finansijskih instrumenata	13
7. Zaključci i preporuke	40

1. Lista akronima

APR	Agencija za privredne registre
d.o.o. _____	Društvo sa ograničenom odgovornošću
€ _____	Simbol za valutu evro
EaSI _____	Employment and Social Innovation Programme (Program zapošljavanja i socijalnih inovacija)
EIB _____	Evropska investiciona banka
JICA _____	Japan International Cooperation Agency (Japanska agencija za međunarodnu saradnju)
MRZBSP _____	Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja
MSP _____	Mala i srednja preduzeća
NSZ _____	Nacionalna služba za zapošljavanje
NVO _____	Nevladine organizacije
PPRZ _____	Preduzeće za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom
PR _____	Preduzetnička radnja
RAS _____	Razvojna agencija Srbije
\$ _____	Simbol za valutu američki dolar
TPI _____	Fond za transformaciono partnerstvo i inovacije
USAID _____	Američka agencija za međunarodni razvoj

2. Lista tabela

Tabela 1. Bankarski izvori finansiranja PPRZ osoba sa invaliditetom i socijalnih preduzeća

Tabela 2. Državna, regionalna i lokalna podrška razvoju preduzetništva namenjena PPRZ osoba sa invaliditetom i socijalnim preduzećima

Tabela 3. Grantovi stranih razvojnih agencija namenjeni PPRZ osoba sa invaliditetom i socijalnim preduzećima

Tabela 4. Domaće i međunarodne fondacije – programi i grantovi namenjeni PPRZ i socijalnim preduzećima

Tabela 5. Crowdfunding inicijative za razvoj preduzetništva

3. Sažetak

„Osobe sa invaliditetom nisu socijalna kategorija već socijalni kapital, te ako ih ekonomski osnažimo, onda se i kompletno društvo razvija“

Predsednica udruženja koje ekonomski osnažuje osobe sa invaliditetom i direktorka socijalnog preduzeća sa nekoliko proizvodnih linija

Usvajanjem Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom i Zakona o socijalnom preduzetništvu, stvorena je regulatorna osnova da preduzeća koja zapošljavaju, radno integrišu i ekonomski osnažuju osobe sa invaliditetom budu sastavni deo nacionalnog privrednog ambijenta.

Zakonom o socijalnom preduzetništvu u 2022. priznata je postojeća praksa i institucionalno prepoznat doprinos ovog sektora održivosti lokalnih zajednica, društvenom uključivanju ranjivih grupa, pravednijoj digitalnoj i zelenoj tranziciji. Međutim, reč je samo o početnom koraku. Sektor socijalne ekonomije je nedovoljno razvijen i zahteva sinergijsko delovanje javnog, privatnog i civilnog sektora u rešavanju sledećih izazova: a) nedovoljno razvijeni institucionalni i pravni okvir za razvoj socijalnog preduzetništva; b) nedovoljan nivo finansijskih i drugih podsticaja razvoju sektora socijalnog preduzetništva, i c) nedovoljna afirmisanost sektora socijalnog preduzetništva¹.

U cilju unapređenja poslovanja preduzeća/organizacija koje predvode ili zapošljavaju i/ili ekonomski osnažuju osobe sa invaliditetom, kao i unapređenja ambijenta za pokretanje biznisa od strane osoba sa invaliditetom, jedna od prioriternih oblasti je **diverzifikacija ponude finansijskih instrumenata** (izvora finansiranja). Na ovaj način bi se sa jedne strane obezbedila održivost postojećih poslovnih modela, a sa druge strane podstaklo veće uključivanje osoba sa invaliditetom u pokretanje preduzetničkih inicijativa. Razvoj finansijskih instrumenata kojima se rešavaju izazovi u poslovanju ovih preduzeća i istovremeno pozitivno utiče na društvo stvorilo je novi pravac na tržištu investiranja – **socijalno investiranje**. Krediti, grantovi, projektno finansiranje, subvencije, socijalne obveznice, socijalni kapital, crowdfunding samo su neki od finansijskih instrumenata koji su na raspolaganju ovim preduzećima na razvijenim tržištima. Za unapređenje tržišta socijalnih investicija važno je definisati faze razvoja pomenutih preduzeća/organizacija, kako bi se opredelili adekvatni modeli finansijske i nefinansijske podrške. Primera radi, osnaživanje mladih preduzetnika kao nosilaca promena u društvu putem mentorskih programa podrške ili socijalnih inkubatora predstavlja ključni faktor uspeha za razvoj u početnoj fazi postojanja, dok su u kasnijoj fazi od značaja obuke i mentorstva za razvijanje investicione spremnosti, finansijska podrška, uključivanje u dobavljački lanac i umrežavanje na nivou poslovnih i strukovnih udruženja radi proširenja tržišta i promocije.

Kada je reč o podršci radi postizanja održivosti preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom (PPRZ), socijalnih preduzeća koja radno integrišu osobe sa invaliditetom i preduzetnika i preduzetnica, osoba sa invaliditetom u Srbiji, većinom se misli na državnu „de minimis“ pomoć ili subvencije za opremu, repromaterijal, zapošljavanje. S druge strane, finansijski sistem Srbije je zasnovan na bankama, što ograničava mogućnosti za povećanje dostupnosti alternativnih finansijskih instrumenata za razvoj preduzetništva, a posebno ka preduzećima/organizacijama iz navedene ciljne grupe.

¹ Izvor: Koalicija za razvoj solidarne ekonomije (2022), Preporuke za razvoj sektora socijalnog preduzetništva u Srbiji, <https://solidarnaekonomija.rs/publikacije/preporuke-za-razvoj-sektora-socijalnog-preduzetnistva-u-srbiji/>

Drugo izdanje ove analize, nastoji da prikaže koji od prethodno navedenih izvora su i dalje aktuelni, ali da mapira i približi nove izvore finansiranja. Analiza je obuhvatila dostupne informacije za sredstva i programe podrške tokom perioda jun 2023. do marta 2024. godine. Rezultati istraživanja pokazali su da **je aktuelna ponuda izvora finansiranja za ciljnu grupu preduzeća/organizacija veoma ograničena, te da dominiraju državni vidovi** podrške preko Ministarstva za rad, zapošljavanje i socijalna pitanja, Ministarstva privrede, Nacionalne službe za zapošljavanje, Pokrajinskog sekretarijata za privredu i turizam i delimično - lokalne samouprave. Kada je reč o privatnom sektoru i inostranim izvorima finansiranja, osim Srpske fondacije za preduzetništvo koja podržava mlade preduzetnike i šest poslovnih banaka koje nude povoljnije uslove za mikro i mala preduzeća koja ostvaruju društveni uticaj, jedne inostrane agencije za međunarodni razvoj i još uvek nedovoljno poznatih i etabliranih crowdsourcing inicijativa, na tržištu trenutno nema drugih ponuđača finansijskih instrumenata.

Među izvorima informisanja o aktuelnim konkursima i javnim pozivima dominiraju **veb sajtovi ponuđača finansijskih sredstava, informacije koje dostavlja državna uprava, elektronska pošta, stručna i poslovna udruženja.**

Rezultati sprovedenog mapiranja doveli su do **konkretnih zaključaka** koji se mogu koristiti za definisanje zagovaračkih ciljeva Programa kako bi se unapredila dostupnost izvora finansiranja za preduzetnike i preduzetnice, preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i socijalnih preduzeća. Tabela nalazi gde se navodi aktuelna ponuda finansijskih instrumenata za preduzeća/organizacije iz ciljne kategorije će biti objavljeni i na portalu posvećenom zapošljavanju osoba sa invaliditetom u vidu vodiča sa praktičnim informacijama o izvorima finansiranja preduzetništva.

Executive summary

“Persons with disabilities are not a social category but social capital, and if they are economically empowered, then the entire society develops as well”

President of an association that economically empowers persons with disabilities and director of a social enterprise with several product lines

With the adoption of the Law on Professional Rehabilitation and Employment of Persons with Disabilities and the Law on Social Entrepreneurship, a regulatory basis was created for companies that employ, integrate through work, and economically empower persons with disabilities to be an integral part of the national economic environment.

The Law on Social Entrepreneurship in 2022 recognized the existing practice and the institutionally recognized contribution of this sector to the sustainability of local communities, the social inclusion of vulnerable groups, and a fairer digital and green transition. However, this is only the initial step. The social economy sector is insufficiently developed and requires synergistic action of the public, private and civil sectors in solving the following challenges: a) insufficiently developed institutional and legal framework for the development of social entrepreneurship; b) insufficient level of financial and other incentives for the development of the social entrepreneurship sector, and c) insufficient affirmation of the social entrepreneurship sector.

To improve the operations of companies/organizations that are owned by or employ and/or economically empower persons with disabilities, as well as to provide more supportive and inclusive environment for entrepreneurship development among persons with disabilities, one of the priority areas is the diversification of the offer of financial instruments (funding sources), to – on one hand ensure the sustainability of existing business models and on the other hand to encourage greater involvement of persons with disabilities in starting entrepreneurial initiatives. The development of financial instruments that solve the challenges in the business of these companies and at the same time have a positive impact on society has created a new direction in the investment market - social investment. Loans, grants, project financing, subsidies, social bonds, social capital, and crowdfunding are just some of the financial instruments available to these companies in developed markets. For the improvement of the social investment market, it is important to define the stages of development of the mentioned companies/organizations, to decide on adequate models of financial and non-financial support. For example, empowering young entrepreneurs as societal agents of change through mentoring support programs or social incubators is a key success factor for development in the initial phase of existence, while in the later phase training and mentoring are important for developing investment readiness, financial support, participation in suppliers' chain and networking at the level of business and professional associations for market expansion and promotion.

When it comes to support to achieve the sustainability of enterprises for professional rehabilitation and employment of persons with disabilities, social enterprises that integrate through work persons with disabilities and entrepreneurs, persons with disabilities in Serbia, it mainly refers to state “de minimis” aid or subsidies for equipment, raw materials, employment. On the other hand, the financial system of Serbia is based on banks, which limits the possibilities for increasing the availability of alternative financial instruments for the development of entrepreneurship, especially for companies/organizations from the mentioned target group.

The second edition of this analysis tries to show which of the aforementioned sources are still current, but to map and bring closer new sources of funding. The analysis included available information for funds and support programs during the period June 2023 to March 2024. The results of the research showed that the current offer of funding sources for the target group of companies/organizations is very limited, and that state forms of support through the Ministry of Labour, Employment and Social Affairs, the Ministry of Economy, the National Employment

Service, the Provincial Secretariat for Economy and Tourism and partially - local governments. When it comes to the private sector and foreign sources of financing, apart from the Serbian Foundation for Entrepreneurship that supports young entrepreneurs and six commercial banks that offer more favorable conditions for micro and small businesses that achieve social impact, one foreign agency for international development and still insufficiently known and established crowdsourcing initiatives, there are currently no other providers of financial instruments on the market.

Among the sources of information about current tenders and public invitations, the websites of providers of financial resources, information provided by the state administration, e-mail, and professional and business associations dominate.

The results of the conducted mapping led to concrete conclusions that can be used to define the advocacy goals of the Program in order to improve the availability of financing sources for entrepreneurs, companies for professional rehabilitation and employment of persons with disabilities, and social enterprises. Tabular findings, which state the current offer of financial instruments for companies/organizations from the target category, will also be published on the portal dedicated to the employment of persons with disabilities in the form of a guide with practical information on sources of funding for entrepreneurship.

4. Kontekst istraživanja

Pitanje socijalnog uključivanja osoba sa invaliditetom u sve sfere društvenog života, uključujući i tržište rada ne ubraja se samo u domen vođenja aktivne socijalne politike na nacionalnom nivou, već i pod poštovanje osnovnih ljudskih prava².

Usvajanjem Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom³ (2010) učinjen je značajan korak ka unapređenju inkluzije osoba sa invaliditetom kroz zapošljavanje i profesionalni razvoj, što predstavlja važan korak ka opštem društvenom i ekonomskom razvoju. Prema Zakonu, preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom (PPRZ) su pravna lica koje vrše poseban oblik zapošljavanja i radnog angažovanja osoba sa invaliditetom. Ova preduzeća danas su sastavni deo privrednog ambijenta i ispunjavaju dve važne funkcije: ekonomsku, koja podrazumeva poslovanje po tržišnim principima i socijalnu, koja je usmerena na stvaranje socijalne kohezije⁴. Njihov osnivač može da bude Republika Srbija, autonomna pokrajina, jedinica lokalne samouprave, privredno društvo, udruženje osoba sa invaliditetom ili drugo pravno ili fizičko lice, u cilju otvaranja novih radnih mesta i zapošljavanja osoba sa invaliditetom. Član 36. Zakona takođe precizira da PPRZ osoba sa invaliditetom može obavljati delatnost pod uslovom 1) da ima u radnom odnosu na neodređeno vreme najmanje pet osoba sa invaliditetom; 2) da, u odnosu na ukupan broj zaposlenih, ima u radnom odnosu na neodređeno vreme najmanje 50% osoba sa invaliditetom, od čega najmanje 10% osoba sa invaliditetom koje mogu da se zaposle samo pod posebnim uslovima; 3) da ima odgovarajući prostor i odgovarajuću tehničku i drugu opremu za radno osposobljavanje i rad osoba sa invaliditetom; 4) da ima zaposlena stručna lica za radno osposobljavanje i profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom⁵; 5) da ima dozvolu za obavljanje delatnosti koju izdaje ministarstvo nadležno za poslove zapošljavanja.

Zakon o socijalnom preduzetništvu⁶ (2022) donet je sa ciljem da uredi i unapredi ovu oblast i na sistemski način obezbedi integraciju društveno osetljivih grupa u privredni život kroz objedinjavanje dobitne i odgovorne orijentacije. Naime, socijalna preduzeća se ne osnivaju samo na temelju pružanja usluge ili proizvodnje dobara, već oko ideje da se u postojećem ekonomskom sistemu dobit iskoristi za rešavanje nekog društvenog problema. Ova preduzeća često angažuju socijalno isključene osobe, poput osoba sa invaliditetom, čime doprinose zapošljavanju, inkluziji i smanjenju nejednakosti.

Pored preduzeća koja zapošljavaju ili radno integrišu osobe sa invaliditetom, nezaposleni iz ove kategorije mogu postati preduzetnici i iskoristiti subvencije za samozapošljavanje koje nudi Nacionalna služba za zapošljavanje (NSZ). Subvencije za samozapošljavanje nezaposlenih osoba sa invaliditetom mogu se iskoristiti za osnivanje radnje, zadruge ili drugog oblika preduzetništva, kao i osnivanja privrednog društva ukoliko osnivač u njemu zasniva radni odnos⁷. Ovaj vid bespovratne državne pomoći koristilo je 372 nezaposlenih osoba sa invaliditetom na evidenciji NSZ u 2023. godini, a među korisnicima, blago je dominirao ženski pol (52,74%), kao i osobe koje posao traže duže od 12 meseci (55,75%)⁸. NSZ učestvuje u finansiranju programa obuke za nezaposlenog radi sticanja znanja i veština potrebnih za obavljanje poslova na konkretnom radnom mestu, ukoliko na evidenciji nezaposlenih nema lica sa potrebnim znanjima i veštinama, odnosno postojeća znanja i veštine ne odgovaraju potrebama konkretnog radnog mesta. Mera

² Univerzalna deklaracija ljudskih prava Ujedinjenih nacija-član 23, www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

³ Videti: www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_profesionalnoj_rehabilitaciji_i_zaposljavanju_osoba_sa_invaliditetom.html

⁴ Izvor: Šunderić, Žarko (2015), Uloga institucija u stvaranju socijalne kohezije, csp.org.rs/sr/assets/publications/files/ZarkoSunderic-SocijalnaKohezija-KNJIGA.pdf

⁵ Konkretno, jedno lice za izvođenje praktične nastave i obuke za poslove za koje se osposobljavaju osobe sa invaliditetom, jednolice za poslove pružanja profesionalne asistencije zaposlenim osobama sa invaliditetom i jedno lice - savetnika za integraciju na radnom mestu.⁵ „Službeni glasnik RS”, br. 36/2009 i 32/2013 i 14/2022)

⁶ Videti: www.propisi.net/zakon-o-socijalnom-preduzetnistvu/

⁷ Videti: https://www.nsz.gov.rs/live/trazite-posao/dok-trazite-posao/programi/subvencija_za_samozapojavanje.cid255

⁸ Videti: <https://www.nsz.gov.rs/sadrzaj/izvestaj-i-program-rada-nsz/4109>

podrazumeva: – realizaciju obuke za nezaposlene u trajanju do 960 časova (obuka za osobe sa invaliditetom se realizuje u skladu sa programom obuke za koju je izdato odobrenje za sprovođenje mera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije ministarstva nadležnog za poslove zapošljavanja) i – zasnivanje radnog odnosa sa najmanje 50% polaznika koji su sa uspehom završili obuku. Obuke za osobe sa invaliditetom se realizuju u skladu sa programom obuke za koje je izdato Odobrenje za sprovođenje mera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije, ministarstva nadležnog za poslove zapošljavanja.

Aktuelni dugoročni okvir za kreiranje politike zapošljavanja predstavlja Strategija zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine, koja se operacionalizuje Akcionim planom koji je donet za period od 2021. do 2023. godine.

[15855_strategija_zaposljavanja_u_rs_2021-2026.pdf \(nsz.gov.rs\)](#)

Akcionim planom definisani su pokazatelji uspešnosti realizacije ciljeva i mera u ovom periodu, mere aktivne politike zapošljavanja koje sprovodi Nacionalna služba za zapošljavanje, podrška realizaciji lokalnih planskih dokumenata u oblasti zapošljavanja, kao osetljive, odnosno ranjive grupe na tržištu rada Republike Srbije i prepoznaje potrebu za primenom individualnog pristupa u proceni potreba, integrisanim pružanjem usluga, kao i razvojem novih afirmativnih mera podrške kako bi se osobe sa invaliditetom efikasnije i kvalitetnije uključile na tržište rada.

Glavni kanali za dolaženje do zaposlenih na nivou opšte populacije su preporuka (69%) i internet oglašavanje (64%), a zatim slede NSZ (40%) i agencija za zapošljavanje (40%). S druge strane, glavni izvor dolaženja do osoba sa invaliditetom su NSZ (61%) i preporuke (58%), dok su ostali kanali znatno slabije zastupljeni.

Mapiranje i analiza dostupnih finansijskih instrumenata za razvoj preduzetništva, sa fokusom na PPRZ osoba sa invaliditetom i socijalna preduzeća realizuje se u okviru programa “Posao po meri: Ekonomsko osnaživanje osoba sa invaliditetom” koji finansira Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID), a sprovodi Forum mladih sa invaliditetom⁹. Partneri na projektu su Smart kolektiv, Fondacija Ana i Vlade Divac, Caritas Srbije i Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom Srbije.

Prvo mapiranje i analiza dostupnih finansijskih instrumenata za razvoj preduzetništva, sa fokusom na preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i socijalna preduzeća sprovedeno je za period Januar – Maj 2023. Publikaciju možete preuzeti putem linka: <https://fmi.rs/wp-content/uploads/2023/07/Mapiranje-i-analiza-finansijskih-elemenata-za-razvoj-preduzetnistva.pdf>

Opšti cilj programa je da se omogući ekonomsko osnaživanje osoba sa invaliditetom u Srbiji na ravnopravnoj osnovi sa ostalima, uključujući i jednak pristup zapošljavanju na tržištu rada i radnom okruženju koje je otvoreno, inkluzivno i dostupno osobama sa invaliditetom. Ovaj opšti cilj će se postići kroz 3 specifična cilja: 1) unaprediti razvoj radne snage tako da osobe sa invaliditetom imaju veštine i znanja neophodne da obezbede posao; 2) podsticati preduzetništvo za osobe sa invaliditetom tako da imaju pristup kapitalu, tržištima, tehničkoj pomoći i mrežama na ravnopravnoj osnovi sa ostalima; 3) podsticati razvoj povoljnog okruženja koje odgovara inkluzivnom ekonomskom razvoju za osobe sa invaliditetom.

Posledično, sprovedeno mapiranje i analiza dostupnih finansijskih instrumenata namenjenih preduzećima/organizacijama koja zapošljavaju i/ili ekonomski osnažuju osobe sa invaliditetom ima za cilj kreiranje preporuka za unapređenje preduzetništva, održivosti i razvoja PPRZ osoba sa invaliditetom i socijalnih preduzeća, i koristiće se na dalje za definisanje zagovaračkih ciljeva Programa. Za kraj, nalazi će biti objavljeni na portalu posvećenom zapošljavanju osoba sa invaliditetom (www.zaposljavanje.fmi.rs) u vidu vodiča sa praktičnim informacijama o aktuelnim izvorima finansiranja preduzetništva.

⁹ Videti: fmi.rs/projekti/posao-po-meri-ekonomsko-osnazivanje-osoba-sa-invaliditetom/

5. Ciljevi analize i metodologija

Jedan od osnovnih preduslova samostalnosti i održivosti PPRZ osoba sa invaliditetom i socijalnih preduzeća je da imaju adekvatan pristup izvorima finansiranja za pokretanje i razvoj biznisa. Posledično, ulaganjem u preduzeća/organizacije iz pomenute ciljne grupe ostvaruje se povećanje zapošljivosti osetljivih društvenih grupa i doprinosi razvoju lokalne zajednice.

U svrhu sprovedene analize, pod izvorima finansiranja (finansijskim instrumentima) obuhvaćeno je kreditiranje, subvencije i bespovratna sredstva koja se mogu koristiti za npr. materijalna ulaganja (kupovina, renoviranje ili proširenje materijalne imovine), nematerijalna ulaganja (troškovi istraživanja i razvoja, kupovina licenci, softvera, alata), obrtna sredstva, refundaciju troškova nabavke i zapošljavanje osoba sa invaliditetom. Pored toga, mapirani su i izvori finansiranja za pokretanje preduzetništva (radnje, zadruge) ili privrednog društva, kao i vidovi nefinansijske podrške.

Istraživanje dostupnih finansijskih instrumenata sprovedeno je primarno kroz desk analizu, ali i kroz dodatno intervjuisanje ponuđača odnosno izvora finansiranja, kako bi se prikupile dodatne informacije.

6. Analiza dostupnih finansijskih instrumenata i potreba ciljne grupe

Mapirani izvori finansiranja za preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i socijalna preduzeća

U nastavku, data je analiza dostupnih finansijskih instrumenata za finansiranje preduzetništva, sa akcentom na ciljnu grupu - PPRZ osoba sa invaliditetom i socijalna preduzeća. Urađena je njihova podela po izvorima finansiranja (domaći/strani, privatni/javni izvori finansiranja) i po vrsti finansijskih instrumenata (kreditiranje, refundacija troškova, subvencije, grantovi, grupno finansiranje). Takođe je dat prikaz namene dodeljenih sredstava, uslova za apliciranje, potrebne dokumentacije, perioda otplate, maksimalnog i minimalnog iznosa finansiranja, nefinansijske podrške, njihovih prednosti i ograničenja.

6.1. Bankarski izvori finansiranja

Od **bankarskih izvora finansiranja**, u momentu mapiranja aktuelne su ponude Erste Banka, Unicredit Banka, Banca Intesa, NLB Komercijalne banke, 3bank, Pro Credit Bank iz evropskih fondova. Ostale banke na tržištu nude izvore finansiranja za razvoj preduzetništva i malog biznisa, gde ne ističu posebno preduzeća/organizacije iz ciljne grupe i/ili pogodnosti za biznise sa društvenim ili ekološkim uticajem.

**Program socijalnog bankarstva
Erste bank**

Program [Korak po korak](#) socijalnog bankarstva i dalje predstavlja jedini instrument u bankarskom sektoru koji je namenjen socijalnim preduzećima i organizacijama civilnog društva. Najčešća namena do sada odobrenih kredita je kupovina poslovnih prostorija/objekata i osnovnih sredstava (mašine, oprema). Pored finansiranja, nude svojim klijentima i nefinansijsku podršku kroz mentorstva i edukativnu platformu.

Tabela 1. Bankarski izvori finansiranja PPRZ osoba sa invaliditetom i socijalnih preduzeća

	
Izvor finansiranja	Domaći, privatni (sufinansirani iz evropskih fondova)
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Kreditiranje Program socijalnog bankarstva Korak po korak
Korisnici	Preduzeća/organizacije koja ostvaruju pozitivni uticaj na društvo i zajednicu - startap preduzeća, PPRZ osoba sa invaliditetom i socijalna preduzeća, organizacije civilnog društva (NVO)
Namena	Namenski krediti za trajna obrtna sredstva i investicije za pokretanje i razvoj malog biznisa, povećanje zapošljivosti i doprinos razvoju lokalne zajednice.
Uslovi	Da posluju duže od 2 godine (uz izuzetak start-up firmi), ostvaruju pozitivan uticaj na razvoj društva, imaju uredan Kreditni biro i nemaju blokadu računa u prethodnih 12 meseci.
Dokumentacija	*(Za detaljne informacije kontaktirati banku)
Rok/Period otplate	Kredit za trajna obrtna sredstva: maksimalni rok od 48 meseci.
Iznos	Maksimalni iznos kredita zavisi od finansijskih rezultata preduzeća i kreditne sposobnosti.
Nefinansijski deo	Finansijska edukacija (platforma korakpokorak.rs sa 9 edukativnih modula – svaki za po jedan segment biznis plana). Dodatno, portal za unapređenje finansijske pismenosti ersteznali.rs. Mentorska podrška u vidu biznis mentora u periodu od godinu dana, kako bi pomagao u razvoju poslovanja, postavljanju i praćenju ciljeva.
Prednosti	Grejs period do 12 meseci, tokom kojeg klijenti plaćaju samo trošak kamate.
Ograničenja	Banka u nekim slučajevima u zavisnosti od iznosa i namene kredita i procene rizika može tražiti i dodatno sredstvo obezbeđenja (npr. Menicu preduzeća ili vlasnika).

	
Izvor finansiranja	Domaći, privatni (sufinansirani iz evropskih fondova)
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Kreditiranje <u>EIB krediti za projekte sa društvenom odgovornošću</u>
Korisnici	Mikro, mala i srednja preduzeća (po EU definiciji¹⁰) sa manje od 250 zaposlenih („MSP“) i EUR 50 miliona godišnjih prihoda ili EUR 43 miliona vrednosti imovine u trenutku podnošenja zahteva za kredit; Preduzeća srednje tržišne kapitalizacije (po EU definiciji) sa minimalnim brojem zaposlenih od 250, a maksimalnim 3000 („Mid Cap“) u trenutku podnošenja zahteva za kredit. Dodatno: kreditirana preduzeća u toku trajanja kredita ostvaruju društveni uticaj definisan kroz tri kategorije - jednakost žena, uključivanje mladih i osoba sa invaliditetom u tržište rada.
Namena	Materijalna ulaganja – kupovina, renoviranje ili proširenje materijalne imovine, uključujući troškove razvoja i planiranja tokom faze izgradnje; kupovina imovine osim nekretnina (kao što je građevinska oprema u cilju davanja u zakup trećim licima); Ulaganja u nematerijalnu imovinu – troškovi istraživanja i razvoja, skupovina licenci, softvera i drugih prava; Obrtna sredstva.
Uslovi	*(Za detaljne informacije kontaktirati banku)
Dokumentacija	*(Za detaljne informacije kontaktirati banku)
Rok/Period otplate	Minimalni rok dospeća od 2 godine (stvarni rok kredita zavisi od tehničko-ekonomskog trajanja finansiranog projekta). Maksimalna ročnost kredita 7 godina uključujući i grejs period ukoliko ga ima.
Iznos	Maksimalni iznos je 25 miliona evra. Maksimalni iznos za korisnike preduzeća srednje tržišne kapitalizacije („Mid Cap“) je 12,000,000 EUR
Nefinansijski deo	*(Za detaljne informacije kontaktirati banku)
Prednosti	Povoljne kamatne stope u poređenju sa standardnim kreditnim stopama za najmanje 15 baznih poena na EIB deo finansiranja i povraćaj sredstava (grant) na EIB-ov deo finansiranja nakon otplate kredita, za ona preduzeća koja ispune dogovorene ciljeve posvećenih poboljšanju društvenog uticaja.
Ograničenja	Kreditni su namenjeni mikro, malim i srednjim preduzećima koja imaju EUR 50 miliona godišnjih prihoda ili EUR 43 miliona vrednosti imovine u trenutku podnošenja zahteva za kredit, odnosno preduzećima koja su već na značajnom nivou razvoja i tržišnih prihoda.

¹⁰ Definicija koju banka koristi u proceni veličine preduzeća: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/sme-definition_en

	
Izvor finansiranja	Domaći, privatni (sufinansirani iz evropskih fondova)
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Kreditiranje EaSI – Employment and Social Innovation Guarantee facility for microfinance
Korisnici	Mikro preduzeća po EU definiciji odnosno preduzeća sa manje od 10 zaposlenih i 2 miliona evra godišnjih prihoda od prodaje ili ukupne aktive.
Namena	Pružanje podrške mikro preduzećima u početnoj ili razvojnoj fazi koja mogu da zapošljavaju lica iz ugroženih društvenih grupa. Finansiranje obrtnog kapitala i finansiranje investicija u osnovna sredstva.
Uslovi	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Dokumentacija	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Rok/Period otplate	Kredit za obrtna sredstva: do 36 meseci. Investicioni krediti: do 72 meseca.
Iznos	Maksimalni iznos kredita 25.000 evra ili 2.930.950 dinara.
Nefinansijski deo	/
Prednosti	Lakši pristup kreditima;Povoljnija kamatna stopa i naknada za obradu zahteva;Relaksiraniji zahtevi banke u domenu sredstava obezbeđenja.
Ograničenja	Zbir svih kredita po klijentskoj grupi ne može biti veći od 50.000 evra ili 5.861.900 dinara.

	
Izvor finansiranja	Domaći, privatni (sufinansirani iz evropskih fondova)
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Kreditiranje Kredit za žene u biznisu
Korisnici	Klijenti rezidenti čija je adresa sedišta na teritoriji na kojoj Republika Srbija ima punu državnu ingerenciju i za koje se može pribaviti Izveštaj kreditnog biroa preko Udruženja banaka Srbije, a koji posluju minimum 15 meseci i imaju kreditnu sposobnost za korišćenje kredita. Postojeći i novi klijenti banke iz segmenta malog biznisa: 1. Preduzetničke radnje u vlasništvu žena 2. Pravna lica ukoliko: – je žena jedan od članova višeg

	rukovodstva koji je naveden kao zakonski zastupnik i upravlja ovlašćenjima u društvu ili – su žene većina članova Nadzornog odbora
Namena	Podrška ženskom preduzetništvu u zemljama zapadnog Balkana. Program je finansiran od strane EBRD-a, Luksemburga i Švedske.
Uslovi	Uslovi i način prevremene otplate kredita: 1. Preduzetnici: u skladu sa Zakonom o zaštiti korisnika finansijskih usluga i ugovorom o kreditu. 2. Pravna lica: do 2% na prevremeno otplaćeni iznos.
Dokumentacija	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Rok/Period otplate	Do 36 meseci uz grejs period do 6 meseci koji je uračunat u period na koji se kredit odobrava.
Iznos	Ukupna suma iznosa kredita koja se može odobriti korisniku kao grupi povezanih lica – do 500.000 EUR odnosno do 10% iznosa kredita odobrenog Banci od strane EBRD.
Nefinansijski deo	/
Prednosti	Povoljniji uslovi za prekoračenje po tekućem računu preduzeća. Niže naknade po poslovima pravnog prometa. Korišćenje in-house softverskog rešenja za uslugu elektronskog bankarstva bez naknade na period od 6 meseci (rok je definisan u odnosu na trenutak aktivacije). Korišćenje BizMobi softverskog rešenja za uslugu mobilnog bankarstva bez naknade na period od 6 meseci (rok je definisan u odnosu na trenutak aktivacije).
Ograničenja	Potrebna su sredstva obezbeđenja – menice i ugovor o jemstvu.

	 NLB Komercijalna banka
Izvor finansiranja	Domaći, privatni (sufinansirani iz evropskih fondova)
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Kreditiranje ESG Investicioni krediti
Korisnici	Mikro klijentima, poljoprivrednicima
Namena	Kredit je namenjen za finansiranje: 1. Energetski efikasnih mera 2. Mera za obnovljive izvore energije 3. Inkluzivnih projekata 4. Cirkularne ekonomije Uključujući i refinansiranje sopstvene investicije i refinansiranja kredita kod druge banke sa prihvatljivom namenom.
Uslovi	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Dokumentacija	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)

Rok/Period otplate	Rok otplate kredita – do 10 godina, u zavisnosti od mere koja se finansira, odnosno otplatnog kapaciteta projekta. Do 12 meseci grace perioda i otplate u mesečnim/tromesečnim ratama. Mogućnost jednokratne isplate ili u tranšama. Opcija isplate kredita: a) u dinarima sa valutnom klauzulom (po srednjem kursu NBS na dan isplate); b) u devizama (EUR) - devizni krediti u skladu sa Zakonom o deviznom poslovanju.
Iznos	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Nefinansijski deo	/
Prednosti	Naknada za prevremenu otplatu minimum 3% u slučaju da je u pitanju refinansiranje od strane druge banke.
Ograničenja	Instrumenti obezbeđenja se uzimaju u zavisnosti od iznosa, ročnosti plasmana i boniteta tražioca kredita, a u skladu sa odlukom Banke.

	 NLB Komercijalna banka
Izvor finansiranja	Domaći, privatni (sufinansirani iz evropskih fondova)
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Kreditiranje Kredit u saradnji sa Evropskim investicionom fondom
Korisnici	Krediti su namenjeni mikro, malim i srednjim preduzećima, preduzetnicima, a u skladu sa internom segmentacijom Banke.
Namena	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Uslovi	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Dokumentacija	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Rok/Period otplate	<u>Kreditiranje obrtnih sredstava</u> od najmanje 36 meseci, a najviše do 42 meseca , uključujući grace period, samo uz menično obezbeđenje/jemstvo . <u>Kreditiranje investicija:</u> ESG krediti za solarne panele: do 120 meseci, od datuma puštanja kredita/ I tranše kredita, uključujući grace period, samo uz menično obezbeđenje/jemstvo ; Ostali ESG krediti i krediti za osnovna sredstva: do 84 meseca, od datuma puštanja kredita/ I tranše kredita, uključujući grace period, samo uz menično obezbeđenje/jemstvo .
Iznos	Iznos kredita: maksimalno do EUR 500.000,00
Nefinansijski deo	/
Prednosti	Bez naknade za obradu zahteva. Lakši pristup kreditima.
Ograničenja	Iznos kredita u zavisnosti od kreditne sposobnosti klijenta.

	
Izvor finansiranja	Domaći, privatni (sufinansirani iz evropskih fondova)
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Kreditiranje Kredit za male biznise
Korisnici	Kredit za male biznise je namenjen registrovanim preduzetničkim radnjama i privatnim privrednim društvima, počevši od paušalno oporezovanih preduzetnika, preduzetnika koji vode dvojno knjigovodstvo do pravnih lica.
Namena	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Uslovi	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Dokumentacija	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Rok/Period otplate	Ročnost kredita je od 12 do 60 meseci u zavisnosti od namene kredita: • Obrtna sredstva do 24 meseca • Trajna obrtna sredstva do 36 meseci • Osnovna sredstva do 60 meseci • Krediti za likvidnost do 36 meseci
Iznos	Kredit u dinarima u iznosu od 100.000 RSD do 2.900.000 RSD ili indeksirani u evrima u iznosu od 5.001 EUR do 25.000 EUR.
Nefinansijski deo	/
Prednosti	Nije potreban biznis plan.
Ograničenja	Mogućnost odobrenja kredita samo uz menice korisnika kao sredstvo obezbeđenja, u skladu sa procenom kreditne sposobnosti klijenta za iznose do 10.000 EUR i rokove do 60 meseci. Potrebno je imati otvoren račun u 3 Banci.

	 ProCredit Bank
Izvor finansiranja	Domaći, privatni (sufinansirani iz evropskih fondova)
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Kreditiranje Kredit sa 25% bespovratnih sredstava
Korisnici	Program podrške za: • Pravna lica, registrovana u APR kao privredna društva, koja su razvrstana na mikro i mala pravna lica u skladu sa Zakonom o računovodstvu prema finansijskim izveštajima za 2019. godinu • Zadruga koje su uskladile svoja akta, organe i poslovanje sa Zakonom o zadrugama i podvrgle se zadržnoj reviziji u poslednje dve godine • Preduzetnici registrovani u APR
Namena	Nabavka proizvodne opreme preduzeća
Uslovi	Predmet nabavke mogu biti: 1. Proizvodna oprema i/ili mašine 2. Transportno-manipulativna sredstva uključena u proces proizvodnje i unutrašnji transport 3. Delovi, specijalizovani alati za mašine ili druga kapitalna dobra 4. Mašine i oprema za unapređenje energetske efikasnosti i ekoloških aspekata proizvodnje 5. Građevinska mehanizacija za potrebe obavljanja građevinskih radova
Dokumentacija	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Rok/Period otplate	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Iznos	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Nefinansijski deo	/
Prednosti	Iz budžeta Republike Srbije bespovratno dobijaju 25% neophodnih sredstava (min. od 500.000,00 dinara, a max 5.000.000,00 dinara)
Ograničenja	Preduzeća moraju da obezbede najmanje 5% sredstava od vrednosti opreme koja se kupuje.

	
Izvor finansiranja	Domaći, privatni (sufinansirani iz evropskih fondova)
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Kredit za početnike u poslovanju <u>Srpska fondacija za preduzetništvo (SEF)</u> Startup program partneri: Halkbank, 3Bank, Erste Bank, ProCredit Bank
Korisnici	Ovaj program namenjen je početnicima u poslovanju (start-up) - preduzetnici i mlada privredna društva iz mikro, malog i srednjeg segmenta kao i registrovana poljoprivredna gazdinstva.
Namena	Podsticaj razvoja preduzetništva kroz objedinjenu podršku za osnivanje novih privrednih subjekata, preduzetnika i registraciju novih poljoprivrednih gazdinstava. SEF Start-up linija je deo programa Nemačke saradnje u Srbiji (German Cooperation in Serbia). Program se odvija u saradnji sa Privrednom komorom Srbije i poslovnim bankama sa kojima Srpska fondacija za preduzetništvo ima zaključen ugovor o saradnji za ovaj program.
Uslovi	Za sve preduzetnike i pravna lica (izuzev udruženja građana) od 6-24 meseca poslovanja od datuma upisa u Registar APR. *(Moguće razlike u uslovima, kontaktirati izabranu banku zbog detaljnih informacija)
Dokumentacija	*(Za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Rok/Period otplate	Obrtna sredstva, ročnosti do 36 meseci (grace period do 3 meseci) Osnovna sredstva, ročnosti do 60 meseci (grace period do 6 meseci) *(Moguće razlike u uslovima, za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Iznos	Maksimalni iznos kredita 30.000 EUR (u dinarskoj protivvrednosti). *(Moguće razlike u uslovima, za detaljne informacije kontaktirati izabranu banku)
Nefinansijski deo	/
Prednosti	Pristup finansijskim proizvodima novoosnovanim mladim privrednim i poljoprivrednim subjektima koji posluju kraće od 2 godine.
Ograničenja	Menica kao sredstvo obezbeđenja.

6.2. Državni izvori finansiranja

U momentu mapiranja državnih izvora finansiranja namenjenih ciljnoj grupi preduzeća/ organizacija, aktuelni su bili konkurs za podnošenje predloga programa na Programski konkurs za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji u 2024. godini Ministarstva za rad, boračka i socijalna pitanja, Pokrajinskog sekretarijata za privredu i turizam, kao i subvencije Nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ) za samozapošljavanje osoba sa invaliditetom i subvencije zarada za osobe sa invaliditetom bez radnog iskustva.

Subvencije NSZ za samozapošljavanje osoba sa invaliditetom

Dodeljuju se nezaposlenima koji se vode na evidenciji NSZ u jednokratnom iznosu radi osnivanja radnje, zadruga ili drugog oblika preduzetništva, kao i za osnivanje privrednog društva ukoliko osnivač u njemu zasniva radni odnos. Uz bespovratnu finansijsku podršku, NSZ nudi i dvodnevnu obuku „Put do uspešnog preduzetnika“. NSZ takođe nudi poslodavcima i subvencije zarada za osobe sa invaliditetom bez radnog iskustva, koje se mogu koristiti 12 meseci od dana zasnivanja radnog odnosa na neodređeno vreme sa osobom sa invaliditetom, u visini od 75% ukupnih troškova zarade sa pripadajućim doprinosima za socijalno osiguranje.

Pored subvencija na nacionalnom nivou, isti vid podrške nudi se i preko jedinica lokalne samouprave, poput npr. Grada Sombora i njihovog godišnjeg javnog poziva poslodavcima za dodelu subvencije za zapošljavanje nezaposlenih lica iz kategorije teže zapošljivih¹¹; Grad Beograd i filijala NSZ raspisuju godišnji javni poziv nezaposlenima za dodelu subvencija za samozapošljavanje¹²; Grad Bor¹³ i filijala NSZ imaju godišnji javni pozive nezaposlenima za dodelu subvencija za samozapošljavanje, uključujući osobe sa invaliditetom¹⁴.

Osim navedenih javnih konkursa namenjenih ciljnoj kategoriji, podršku preduzetništvu pruža i **Fond za razvoj Republike Srbije**¹⁵, koji nudi veliki broj različitih kredita, a povremeno i bespovratna sredstva, gde se posebno izdvajaju start up krediti¹⁶, i investicioni krediti sa niskom kamatnom stopom. Osim Fonda, **Razvojna agencija Srbije**¹⁶ nudi Program podrške malim i srednjim preduzećima za nabavku opreme u saradnji sa Ministarstvom privrede Republike Srbije, odabranim bankama i lizing kompanijama.

Pored republičkog, finansiranje preduzetnika i MSP operativnih u pokrajini pruža i **Razvojni fond Vojvodine**¹⁷, poput dugoročnih kredita za investiciono ulaganje, dugoročnih kredita za trajna obrtna sredstva i kratkoročnih kredita za obrtna sredstva.

¹¹ Videti: <https://www.sombor.rs/aktuelnosti/javni-pozivi/javni-poziv-poslodavcima-za-dodelu-subvencija-za-zaposljavanje-nezaposlenih-lica-iz-kategorije-teze-zaposljivih-u-2023-godini/>

¹² Videti: <https://www.nsz.gov.rs/sadrzaj/javni-konkursi--beograd/10270>

¹³ Videti: <https://www.nsz.gov.rs/sadrzaj/javni-konkursi--bor/10303>

¹⁴ Videti: <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir/proizvodi/start-up-krediti>; <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir/proizvodi/podrska-investicijama-u-privredi>

¹⁵ Videti: <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir/proizvodi/start-up-krediti>; <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir/proizvodi/podrska-investicijama-u-privredi>

¹⁶ <http://ras.gov.rs/program-podrske-malim-i-srednjim-preduzecima-za-nabavku-opreme>

¹⁷ https://rfapv.rs/?page_id=3347; www.rfapv.rs/?page_id=556; www.rfapv.rs/?page_id=3315

Razvojna Agencija Vojvodine¹⁸ nudi različite programe finansiranja na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou, kao i trenutne aktuelne konkurse Evropske Unije¹⁹. Poseban akcenat stavljaju na inovacije. Finansiranje nude i ostale **Regionalne razvojne agencije**, poput npr. Regionalne agencije za ekonomski razvoj Šumadije i Pomoravlja²⁰ koja objavljuje projekte za podsticanje zapošljavanja mladih, žena i ranjivih grupa sa teritorije Pomoravskog okruga.

Konačno, dobar izvor informacija o javnim pozivima za podršku preduzetništvu daju internet prezentacije **Ministarstva privrede**²¹ i lokalnih samouprava koje se mogu pratiti i pretraživati shodno lokaciji biznisa. Naime, pored javnih poziva za samozapošljavanje koje raspisuje Nacionalna služba za zapošljavanje u toku kalendarske godine se raspisuju i javni pozivi u saradnji sa jedinicama lokalne samouprave, kao i javni pozivi koje raspisuju lokalne samouprave uz tehničku podršku Nacionalne službe za zapošljavanje.

Od ostalih informacionih portala za informisanje ciljne grupe o objavljenim konkursima i grantovima, vredí izdvojiti „Vodič kroz potencijalne izvore finansiranja“ Građanskih inicijativa²², i pozive i konkurse koje objavljuje Unija poslodavaca Srbije²³, RARIS – Regionalna agencija za razvoj istočne Srbije²⁴, kao i Portal preduzetništva²⁵.

¹⁸ www.rfapv.rs/?page_id=3329; <https://rav.org.rs/sr/javni-pozivi-i-konkursi/>; rav.org.rs/sr/privreda/

¹⁹ <https://www.eufondovikonkursi.com/najnoviji-fondovi-konkursi.html>

²⁰ <http://www.redasp.rs/>

²¹ <https://www.privreda.gov.rs/usluge/javni-pozivi>

²² <https://vodic.gradjanske.org/>

²³ <https://poslodavci.rs/>

²⁴ <https://raris.org/index.php/konkursi-grantovi>

²⁵ <https://preduzetnistvo.gov.rs/>

Tabela 2. Državna, regionalna i lokalna podrška razvoju preduzetništva namenjena PPRZ osoba sa invaliditetom i socijalnim preduzećima

Ponudač	 Влада Републике Србије МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА
Izvor finansiranja	Domaći, javni
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Bespovratna sredstva Javni konkurs za podnošenje predloga programa na Programski konkurs za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji u 2024. godini. Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (minrzs.gov.rs)
Korisnici	Savezima udruženja osoba sa invaliditetom, udruženjima osoba sa invaliditetom i drugim socijalno humanitarnim organizacijama registrovanim na teritoriji Republike Srbije.
Namena	Finansiranje ili učešće u finansiranju aktivnosti koje za cilj imaju: - POBOLJŠANJE PRISTUPAČNOSTI INFORMACIJA I OTKLANJANJA KOMUNIKACIJSKIH BARIJERA - servisi tumača znakovnog jezika, servisi tiflopedagoške podrške i sl; - AKTIVNOSTI KOJE ĆE BITI REALIZOVANE U OKVIRU KAMPANJE SRBIJA BEZ BARIJERA, KOJE ĆE IMATI ZA CILJ PODIZANJE NIVOA SVESTI ZAJEDNICE O MOGUĆNOSTIMA I PRAVIMA OSOBA SA INVALIDITETOM, NJIHOVOJ VEĆOJ VIDLJIVOSTI, RAVNOPRAVNOSTI I POTPUNIJU UKLJUČENOSTI U DRUŠTVO; - REALIZACIJA PROGRAMA I AKTIVNOSTI KOJE ĆE ZA CILJ IMATI JAČANJE KAPACITETA OSOBA SA INVALIDITETOM ZA SAMOSTALNIJI ŽIVOT, POBOLJŠANJE KVALITETA ŽIVOTA I VEĆU SOCIJALNU UKLJUČENOST (realizacija edukativnih programa, terapijskih, savetodavnih, stimulativnih, inkluzivnih i drugih aktivnosti, psihosocijalna podrška za osobe sa invaliditetom, savetovališta za porodice osoba sa invaliditetom, programi za očuvanje i razvoj socijalnih veština osoba sa invaliditetom, socio-edukativni programi, aktivnosti sportsko - rekreativnog karaktera, tradicionalne manifestacije, programi koji doprinose inkluziji osoba sa invaliditetom i druge slične aktivnosti stimulativnog i inkluzivnog karaktera); - Realizacija aktivnosti koje za cilj imaju jačanje kapaciteta organizacija osoba sa invaliditetom za pružanje podrške članovima, stvaranja jednakih mogućnosti za što samostalniji život i promociju stvaralaštva osoba sa invaliditetom, organizovanje aktivnosti kojima će biti obeleženi važni datumi za osobe sa invaliditetom i drugo.
Uslovi	Podnosioci predloga programa moraju ispunjavati sledeće uslove: · da su registrovani kao savezi udruženja građana najmanje pet godina, sa sedištem u Republici Srbiji, čija je oblast delovanja zaštita i unapređenje položaja osoba sa invaliditetom;

	· da u svom sastavu imaju najmanje tri lokalna udruženja koja imaju iskustva i neposredno sprovode aktivnosti u realizaciji programa iz oblasti unapređenja položaja osoba sa invaliditetom; · da su direktno odgovorni za pripremu i realizaciju programa i · da su ranije preuzete obaveze iz ugovora sa Ministarstvom za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja blagovremeno, efikasno i u potpunosti izvršili. Predlozi programa koji se podnose na ovaj konkurs moraju ispunjavati sledeće uslove: · trajanje programa može biti maksimalno 12 meseci; · sve programske aktivnosti se moraju realizovati na teritoriji Republike Srbije · podnosilac može da podnese samo jedan predlog programa u okviru ovog konkursa.
Dokumentacija	Prijavu za učešće na konkursu podnosi ovlašćeno lice i odgovorno je za sve podatke iz prijave. Zajedno sa odštampanom i overenom dokumentacijom, potrebno je dostaviti i elektronsku verziju obrazaca, odnosno aneksa. Predlozi programa pisani rukom ili pisačom mašinom, kao i oni van propisanih obrazaca, neće se uzeti u razmatranje. Obaveznu dokumentaciju čine kompletno popunjeni obrasci: · Aneks 1 – Obrazac za pisanje predloga programa · Aneks 2 – Obrazac budžeta programa · Aneks 3 – Obrazac narativnog budžeta programa · Elektronska verzija obrazaca, odnosno aneksa, isključivo u formatima Word i Excel. Pored navedenog, podnosilac predloga programa kao obaveznu dokumentaciju dostavlja i: · fotokopiju statuta saveza · ugovor o zakupu kao osnovu prava korišćenja prostora · izjavu zastupnika saveza o svim vidovima finansijske podrške u 2022. i 2023. godini (sa izvorom finansiranja, namenom, iznosom) · izjavu zastupnika saveza o broju članica u sastavu, sa podatkom o zvaničnom nazivu članice i matičnim brojem za svaku članicu.
Iznos	Sredstva za ovaj konkurs obezbeđena su u okviru budžeta Republike Srbije u ukupnom iznosu od 270.000.000,00 dinara.
Nefinansijski deo	/
Prednosti	Bespovratna sredstva
Ograničenja	Podnosioci predloga programa moraju biti registrovani kao savezi udruženja građana najmanje pet godina, sa sedištem u Republici Srbiji. Obimna dokumentacija.

Ponudač	 НАЦИОНАЛНА СЛУЖБА ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ
Izvor finansiranja	Domaći, javni
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Subvencija za samozapošljavanje <u>„Subvencija za samozapošljavanje“</u> i <u>„Subvencija zarade za osobe sa invaliditetom bez radnog iskustva“</u>
Korisnici	Nezaposlene osobe sa invaliditetom
Namena	Za ulaganje u biznis u iznosu od 10.001 – 25.000 eura.
Uslovi	Osnivanje preduzetništva (radnje, zadruge) ili privrednog društva (ukoliko osnivač u njemu zasnuje radni odnos).
Dokumentacija	Osoba sa invaliditetom mora da bude prijavljena na evidenciju nezaposlenih NSZ; da je završila obuku za razvoj preduzetništva; da je izmirila sva dugovanja prema NSZ i u dozvoljenom okviru opredeljenog iznosa za de minimis državnu pomoć u tekućoj fiskalnoj i prethodne dve fiskalne godine, u skladu sa propisima za dodelu državne pomoći. Ukoliko se više nezaposlenih osoba sa invaliditetom udruži, svako lice pojedinačno podnosi zahtev za samozapošljavanje i ostvarivanje prava na subvenciju. Dokumentacija za podnošenje zahteva: • popunjen zahtev sa biznis planom na propisanom obrascu Nacionalne službe i • dokaz o završenoj obuci, ukoliko nije završena u organizaciji Nacionalne službe. • U slučaju kada je podnosilac zahteva osoba sa invaliditetom, potrebno je dostaviti i rešenje o invalidnosti ili proceni radne sposobnosti i mogućnosti zaposlenja ili održanja zaposlenja.
Iznos	Subvencija za samozapošljavanje dodeljuje se u jednokratnom iznosu od 300.000,00 dinara, odnosno 330.000,00 dinara za nezaposlene osobe sa invaliditetom.
Nefinansijski deo	<u>Obuka</u> za razvoj preduzetništva kao deo konkursne dokumentacije.
Prednosti	Bespovratna sredstva
Ograničenja	Mali iznos dodeljenih sredstava.

Ponuđač	 РЕПУБЛИКА СРБИЈА АУТОНОМНА ПОКРАЈИНА ВОЈВОДИНА ПОКРАЈИНСКИ СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА ПРИВРЕДУ И ТУРИЗАМ
Izvor finansiranja	Domaći, javni
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Bespovratna sredstva (90%) <u>Javni konkurs za dodelu bespovratnih sredstava ženskom preduzetništvu za subvencionisanje troškova nabavke mašina/opreme, računarske opreme, softvera ili usluge u cilju inoviranja i digitalizovanja procesa proizvodnje i operacija u domenu marketinga i trgovine u 2024. godini</u>
Korisnici	Preduzetnice koje lično vode poslovanje i obavljaju zastupanje ili privredna društva čije su vlasnice žene sa najmanje 50% udela u istim i u kojima su žene odgovorna lica i zakonske zastupnice (direktorke), upisane u Agenciji za privredne registre.
Namena	Sredstva se odobravaju po principu refundacije, a namenjena su za subvencionisanje troškova za: • nabavku mašina/opreme ili računarske opreme ili softvera ili usluge u 2024. godini • nabavku mašina/opreme se podrazumevaju mašine i oprema koje su u funkciji izrade ili pripreme i dorade finalnog proizvoda i/ili pružanja usluge u cilju inoviranja i digitalizovanja procesa proizvodnje, odnosno pružanja usluge i operacija u domenu marketinga i trgovine. • Nabavku računarske opreme • Nabavku softvera (softverske licence) • Nabavku usluge u cilju inoviranja i digitalizacije procesa proizvodnje i operacija u domenu marketinga i trgovine
Uslovi	Pravo učešća na Javnom konkursu imaju preduzetnice i privredna društva sa najmanje 50% u vlasništvu žena, sa sedištem ili registrovanom poslovnom jedinicom (ogranak, izdvojeno mesto) na teritoriji Autonomne pokrajine Vojvodine, koja su: 1) upisana u registar APR najkasnije 30. novembar 2023. godine (na neodređeno vreme i imaju aktivan status) i 2) razvrstana na mikro ili mala pravna lica ili su preduzetnice paušalni poreski obveznici. Privredni subjekt iz prethodnog stava izuzima se od prava učešća na Javnom konkursu ukoliko je: - u grupi povezanih lica u kojoj su neki od članova velika pravna lica, - nad njim pokrenut stečajni postupak i postupak likvidacije, shodno Zakonu o stečaju, - u teškoćama, prema definiciji iz člana 2. Uredbe o pravilima za dodelu državne pomoći. Privredni subjekt gubi pravo učešća na Javnom Konkursu ukoliko je predmet prijave kupljen/nabavljen: - od fizičkog lica, osim ako je prodavac preduzetnik, kao i - od povezanih lica ili društava.

Dokumentacija	Učesnica na Javnom konkursu podnosi: 1) Popunjen i potpisan obrazac prijave na Javni konkurs (popunjava se isključivo na računaru; 2) Izvod o registraciji (registrovanim podacima) privrednog subjekta iz APR; 3) Uverenje Poreske uprave Ministarstva finansija RS o izmirenju dospelih obaveza javnih prihoda (porezi i doprinosi), original ili fotokopija; 4) Uverenja Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja (CROSO) o broju zaposlenih lica u formatu iz koga se nedvosmisleno vidi broj zaposlenih na neodređeno vreme; 5) (a) Privredni subjekti koji vode poslovne knjige po sistemu dvojnog knjigovodstva:za 2023. godinu: - Bruto bilans ili Zaključni list na dan 31. decembar 2023. godine; - Izjava 3 da u 2023. godini nema neto gubitak; (b) Paušalni poreski obveznici: - kopije obrasca KPO za 2023. godinu; potvrde od svih poslovnih banaka o prometu na računu u 2023. godini i kopije Rešenja na porez od prihoda od samostalne delatnosti za 2023. godinu; 6) Za mašinu/opremu ili računarsku opremu ili softver ili uslugu iz člana 4. stav 1. (koja su kupljena, isporučena i isplaćena u celosti) račun/e faktura ili račun-otpremnica ili ugovor-otpremnica i fotokopije izvoda računa iz banke o plaćanju istog; 7) Izjave koje se daju pod punom moralnom, materijalnom i krivičnom odgovornošću, u prilogu prijavnog obrasca.
Iznos	Sekretarijat dodeljuje sredstva u ukupnom iznosu od 7.300.000,00 dinara, od toga 6.000.000,00 dinara za kapitalne i 1.300.000,00 dinara za tekuće subvencije. Bespovratna sredstva se odobravaju u visini do 90% od fakturne (kupovne) vrednosti bez PDV i bez zavisnih troškova nabavke, usluga instalacije, obuke za korišćenje i sl. Iznos odobrenih sredstava, uz uslov iz prethodnog stava, može biti najmanje 80.000,00dinara, dok se najviši iznos određuje shodno predmetu nabavke i to: A) Mašine/oprema – do najviše 400.000,00 dinara; B) Računarska oprema – do najviše 200.000,00 dinara; V) Softver – do najviše 200.000,00 dinara; G) Usluga – do najviše 150.000,00 dinara. Iznos odobrenih sredstava može biti manji od iznosa traženih sredstava.
Nefinansijski deo	/
Prednosti	Bespovratna sredstva
Ograničenja	Korisnici moraju da posluju na teritoriji AP Vojvodine.

Ponuđač	 РЕПУБЛИКА СРБИЈА АУТОНОМНА ПОКРАЈИНА ВОЈВОДИНА ПОКРАЈИНСКИ СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА ПРИВРЕДУ И ТУРИЗАМ
Izvor finansiranja	Domaći, javni
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Bespovratna sredstva <u>Javni konkurs za dodelu bespovratnih sredstava mikro i malim privrednim društvima i preduzetnicima za subvencionisanje troškova za nabavku mašina/opreme u 2024. godini</u>
Korisnici	Pravo učešća na Javnom konkursu imaju preduzetnici i privredna društva sa sedištem ili registrovanom poslovnom jedinicom (ogranak, izdvojeno mesto) na teritoriji Autonomne pokrajine Vojvodine, koji su: 1) upisani u registar APR najkasnije 30. decembra 2022. godine (na neodređeno vreme i imaju aktivan status) i 2) razvrstani na mikro ili mala pravna lica ili su preduzetnici paušalni poreski obavezni.
Namena	Sredstva su namenjena za subvencionisanje troškova za nabavku mašina/opreme koja je kupljena, isporučena i isplaćena (kumulativno) u celosti u periodu od 12. februara 2022. godine do dana zaključenja Javnog konkursa. Mašine/oprema treba da bude u skladu sa ciljem Javnog konkursa i namenjena za profesionalnu upotrebu. Pod nabavkom opreme smatraju se i motorna vozila koja se koriste isključivo za potrebe sopstvenog poslovanja¹ i to: za prevoz lica vrste M1 (oblika karoserije AF i AG) i teretna vozila vrste N1 i N2.2 Mašine/oprema mora biti nabavljena od kredibilnog dobavljača (proizvođač, distributer) koji nije povezano lice sa podnosiocem prijave. Izuzetno, na predlog Komisije za sprovođenje Javnog konkursa, može se odobriti refundiranje troškova za nabavku polovne mašine/opreme, ne starije od 5 (pet) godina, uz uslov da učesnik na Javnom konkursu dostavi procenu vrednosti sačinjenu od strane ovlašćenog sudskog veštaka.
Uslovi	Učesnik na Javnom konkursu podnosi prijavu pod sledećim uslovima: 1) da nije ostvario neto gubitak u 2022. godini; 2) da je izmirio dospelu obavezu javnih prihoda; 3) da ima najmanje jednog zaposlenog (pod zaposlenim licem, podrazumeva sa svako lice prijavljeno na obavezno socijalno osiguranje); 4) da u bilo kom periodu u toku tri uzastopne fiskalne godine zaključno sa danom donošenja odluke o dodeli bespovratnih sredstava, nije primio dozvoljenu de minimis državnu pomoć čija bi visina zajedno sa traženim sredstvima prekoračila iznos od 23.000.000,00 dinara; 5) da za iste namene (predmet prijave) u prethodnoj ili tekućoj godini nije primio bespovratna sredstva koja potiču iz javnih sredstava po nekom drugom programu državne pomoći ili iz drugih izvora finansiranja; 6) da nema neispunjenih ugovornih obaveza prema Sekretarijatu; 7) da Republika Srbija, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave nemaju učešće u vlasništvu; 8) da nad njim nije pokrenut stečajni postupak i postupak likvidacije i da mu nije izrečena mera zabrane obavljanja delatnosti; 9) da nije u teškoćama, prema definiciji iz čl. 2. Uredbe o pravilima za dodelu državne pomoći; 10) da nije u grupi povezanih lica od kojih su neki od članova velika pravna

	lica; 11) da mašina/oprema nije kupljena od fizičkog lica, osim ako je prodavac preduzetnik kao i od povezanih lica ili društava u skladu sa zakonom.
Dokumentacija	Učesnik na Javnom konkursu podnosi: 1) Popunjen i potpisan obrazac prijave na Javni; 2) Izvod o registraciji (registrovanim podacima) privrednog subjekta iz APR; 3) Uverenje Poreske uprave Ministarstva finansija RS o izmirenju dospelih obaveza javnih prihoda (porezi i doprinosi; 4) Uverenje Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja (CROSO) o registrovanim prijavama na osiguranje; 5) Potvrda APR da privrednom subjektu nije izrečena pravosnažna mera zabrane obavljanja delatnosti; 6) Potvrda APR da za privredni subjekat nije registrovan postupak likvidacije, kao i da nije pokrenut stečajni postupak pred nadležnim sudom; 7) (a) Privredni subjekti koji vode poslovne knjige po sistemu dvojnog knjigovodstva:n- za 2022. godinu: kopija Izveštaja (Bilans stanja, Bilans uspeha i Statistički izveštaj) sa stanjem na dan 31. decembar 2022. godine koji je predat APR;- za 2023. godinu: Bruto bilans ili Zaključni list na dan 31. decembar 2023. godine; (b) Paušalni poreski obveznici: kopije obrasca KPO za 2022. i 2023. godinu; potvrde od svih poslovnih banaka o prometu na računu u 2022. i 2023. godini i kopije Rešenja na porez od prihoda od samostalne delatnosti za 2022. i 2023. godinu; 8) Mašine/oprema - kupljeno, isporučeno i isplaćeno:(a-1) e-faktura / račun / račun-otpremnica ili ugovor;(a-2) kopije izvoda računa iz banke o plaćanju istog ;(b) nabavka vozila (iz čl. 3, st. 3 Pravilnika)- očitana saobraćajna dozvola (overena kod nadležnog organa za overu) ili odgovarajuća potvrda MUP5; 9) Izjave koje se daju pod punom moralnom, materijalnom i krivičnom odgovornošću, u prilogu prijavnog obrasca.
Iznos	NeVisina odobrenih sredstava utvrđuje se na osnovu dostavljene e-fakture / računa/računa otpremnice ili ugovora-otpremnice sa dobavljačem/prodavcem i izvoda računa iz banke o plaćanju istog. Iznos sredstava odobrava se do 80% od fakturne (kupovne) vrednosti bez PDV i bez zavisnih troškova nabavke i drugih troškova. Sredstva se odobravaju u visini od najmanje 200.000,00 dinara do najviše 3.000.000,00 dinara. Iznos odobrenih sredstava može biti manji od iznosa traženih sredstava. Isplata odobrenih sredstava vrši se po principu refundacije.
Nefinansijski deo	/
Prednosti	Bespovratna sredstva
Ograničenja	Korisnici moraju da posluju na teritoriji AP Vojvodine.

6.3. Drugi izvori finansiranja

Na dalje, u nastavku slede prikazi finansijskih instrumenata namenjenih ciljnoj grupi koje nude strane razvojne agencije, fondacije, kao i crowdfunding inicijative za razvoj preduzetništva.

Tabela 3. Grantovi stranih razvojnih agencija namenjeni PPRZ osoba sa invaliditetom i socijalnim preduzećima

Ponudač	
Izvor finansiranja	Inostrana državna pomoć
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Bespovratno finansiranje „Dodela grantova iz Fonda za transformaciono partnerstvo i inovacije (TPI) – projekat „Velika mala privreda“”²⁶
Korisnici	MMSP, a posebno u sektorima poljoprivrede i prehrambene industrije, proizvodnje mašina i opreme, sa fokusom na oblasti digitalizacije, zelene ekonomije i kreativnih industrija. Na projekat se mogu prijaviti organizacije, pružaoci usluga za podršku poslovanju, pružaoci finansijskih usluga, udruženja, istraživačke i obrazovne institucije koje mogu da predlože kreativne i inovativne tehničke pristupe kojima se pruža podrška ostvarenju ciljeva i rezultata Projekta. ²⁷
Namena	Mobilizacija resursa dostupnih na lokalnom nivou koja će unaprediti: ²⁸ a) tržišno orijentisan i usmeren razvoj, koji predvodi privatni sektor b) ostvarivanje strateških prioriteta i ciljeva Projekta „Velika mala privreda” c) stalni i održivi razvoj praćen konkretnim rezultatima d) ulaganje u inkluzivne ishode kroz omogućavanje poslovnih prilika za žene i mlade.

²⁶ [Poziv za dodelu grantova namenjenih jačanju malih i srednjih preduzeća - Velika Mala Privreda](#)

²⁷ Projekat će podstaći stvaranje lokalnih preduzetničkih „ekosistema” kompanija specijalizovanih za pojedine delatnosti kroz podršku pružiocima usluga za podršku poslovanju, finansijskim institucijama i pružiocima drugih usluga za pospešivanje produktivnosti i profitabilnosti MSP. Istovremeno, Projekat će nastojati da unapredi marketing i izvoz MSP pružanjem usluga za podršku poslovanju, jačanjem odnosa u okviru lanaca snabdevanja, podrškom za razvoj sektorske (horizontalne) saradnje i unapređenjem kvaliteta i sledljivosti njihovih proizvoda. Pored toga, Projekat će nastojati da diverzifikuje finansijske proizvode i usluge dostupne malim i srednjim preduzećima, unapredi načine na koje MSP koriste finansijske usluge i mobiliše značajna javna, privatna i druga sredstva dostupna za ulaganje. Na kraju, Projekat će investirati u inkluzivne ishode tako što će nastojati da proširi lepezu mogućnosti dostupnih ženama i mladima, kao i drugim marginalizovanim grupama, kroz saradnju sa akterima u oblasti razvoja radne snage, privatnim sektorom i obrazovnim sistemom.

²⁸ Projekat „Velika mala privreda” ima četiri osnovna cilja: - Cilj 1: Unapređenje produktivnosti MSP; - Cilj 2: Proširenje tržišta i povećanje obima izvoza MSP; - Cilj 3: Povećanje upotrebe finansijskih instrumenata u sektoru MSP; - Cilj 4 (horizontalni): Razvoj diverzifikovane radne snage sa odgovarajućim veštinama.

Uslovi	Da bi ispunile uslove za učestvovanje, organizacije moraju: • Biti legalno registrovane najmanje tri godine. • Dokazati sposobnost, stručne kompetencije i kvalifikacije za doprinos ostvarivanju ciljeva Projekta. • Posjedovati odgovarajući kapacitet za finansijsko, administrativno i tehničko upravljanje u cilju doprinosa ostvarivanju ciljeva za koje se grant dodeljuje (odnosno posedovati stabilne izvore finansiranja dovoljne za realizaciju aktivnosti tokom perioda za koji se grant dodeljuje i nakon njegovog isteka). • Voditi poslovne knjige po principu dvojnog knjigovodstva (za pravna lica u privatnom vlasništvu). • Iskazivati neto dobit u bilansima uspeha za prethodne dve godine (za pravna lica u privatnom vlasništvu). • Mikro i mali subjekti, uključujući preduzetnike, moraju dokazati da poseduju finansijska sredstva za realizaciju granta (primera radi tako što će dostaviti izvod(e) iz banke i potvrde o likvidnosti). Neophodno je da se primalac granta u svom svakodnevnom poslovanju u svemu pridržava zakona i propisa Srbije.
Dokumentacija	Podnošenje Godišnje programske izjave, popunjavanje Obrasca prijave i Obrasca izjave, Obrazac za iskazivanje interesovanja. Pored toga, u fazi razmatranja projekta dostavlja se: - detaljni budžet sa obrazloženjem troškova i informacijama o sufinansiranju, - nazivi odnosno imena osnivača i članova organa upravljanja organizacije; - biografije ključnih zaposlenih; - primerak organograma organizacije; - primerak dokumenta o politikama i procedurama organizacije u pogledu zaposlenih; - finansijski izveštaji organizacije za prethodne tri godine ili izvodi iz banke, i potvrde o likvidnosti (za mikro preduzeća i preduzetnike); - potpisani primerci Izjave u pogledu finansiranja terorizma i drugih relevantnih izjava; - Jedinstveni identifikacioni broj subjekta (UEI) ili potvrdu o podnošenju zahteva za dobijanje UEI sa adrese SAM.gov ako traženi iznos prelazi 30.000 USD. Uputstvo za registraciju UEI-a može se naći u dokumentu Quick Start Guide for Getting a Unique Entity ID.pdf
Period granta	Konkurs je otvoren od 21. Juna 2023. Godine do 30. Aprila 2024. Godine. Očekuje se otvaranje novog ciklusa.
Iznos	Provizorna budžetska alokacija za ovaj projekat je 1.000.000,00 USD. U zavisnosti od raspoloživosti sredstava planirano je da se dodeli više grantova (do 30 nagrada) za finansiranje aktivnosti koje unapređuju ciljeve projekta i generišu rezultate koji podržavaju te ciljeve. Iznos svakog granta je predmet pregovora na osnovu razvojni uticaj i efektivnost predloženog budžeta.
Nefinansijski deo	Može da bude deo finansiranja ukoliko doprinosi ciljevima projekta.
Prednosti	Visina dobijenih finansijskih sredstava je veća od ostalih ponuda na tržištu.
Ograničenja	Veoma zahtevan i komplikovan proces apliciranja, za koji je potrebno stručno lice. Prijave se dostavljaju isključivo na engleskom jeziku. U skladu sa pravilima Fonda TPI, kandidati su uobičajeno dužni da obezbede sufinansiranje u iznosu od najmanje 30%, ali će se konačna odluka o dodeli sredstava zasnivati na profilu partnera i potencijalu aktivnosti za značajan uticaj na tržište, ulaganje i inkluzivnost.

Tabela 4. Domaće i međunarodne fondacije – program i grant namenjen solidarnim preduzetnicima

Ponudač	
Izvor finansiranja	Domaći, privatni (iz inostranih izvora finansiranja)
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Zelene preduzetničke ideje koje podržavaju životnu sredinu i održivi razvoj. Program „Zelene ideje“
Korisnici	Pravna lica - udruženja, fondacije, zadužbine, zadruge i privredna društva (ortačka društva, komaditna društva, društva sa ograničenom odgovornošću i akcionarska društva) čiji su zakonski zastupnici, članovi i/ili osnivači domaća fizička ili pravna lica koja planiraju da postanu solidarni preduzetnici ²⁹ ili su u solidarnom preduzetništvu početnici ³⁰ i čija godišnja neto dobitne prelazi 1,2 miliona RSD.
Namena	Zelene ideje koje se podržavaju doprinose ciljevima održivog razvoja: 2. Svet bez gladi; 7. Dostupna i obnovljiva energija; 8. Dostojanstven rast i ekonomski razvoj; 11. Održivi gradovi i zajednice; 12. Odgovorna potrošnja i proizvodnja; 13. Akcija za klimu i 15. Život na zemlji. Npr. tehnološke inovacije, eko turizam, skladištenje i transport u ambalaži od recikliranih materijala, proizvod ili usluga čija potrošnja dovodi do promene ponašanja potrošača, ekološko obrazovanje, održivo stanovanje, reciklirani nameštaj, otvaranje radnih mesta kroz biciklističke ture, i sl. Za dobitnike novčane donacije ne postoje ograničenja u vrsti i obimu aktivnosti koje će biti finansirane, tj. mogu se predvideti svi neophodni troškovi za pokretanje ili razvoj solidarnog preduzeća (kupovina opreme, materijala, građevinski radovi, različite konsultantske usluge i sl).
Uslovi	Pravno lice (registrovano ili u postupku registracije), neto dobit u prethodnoj poslovnoj godini nije veća od 1,2 miliona RSD ³¹ , aktivnosti i vizija preduzeća su u skladu sa idejom sa kojom se prijavljuje (sa pravnog aspekta za obavljanje delatnosti i sa aspekta vrednosti koje se promovišu u poslovanju).
Dokumentacija	Bilans uspeha kojim se dokazuje da neto dobit za prethodnu godinu nije veća od 1,2 miliona RSD, prijavni formular i tabela sa projektovanim budžetom. Uz formular nudi se detaljno Uputstvo za popunjavanje , kao i Definicije i objašnjenja ključnih pojmova . Ukoliko solidarni preduzetnik prođe u drugi krug i učestvuje na nacionalnom Forumu za zelene ideje, dostavlja aplikacioni paket B (prošireni Prijavni formular i budžet).

²⁹ Solidarni preduzetnici u pripremi: pravno lice je u fazi planiranja i/ili pokretanja solidarnog preduzeća (podneta registracija u APR-u i o tome dostavljen dokaz).

³⁰ Solidarni preduzetnici početnici: pravno lice realizuje poslovni plan solidarnog preduzeća najviše tri godine. Ograničenje od tri godine ne odnosi se dužinu postojanja već na trajanje zelene ideje koju to pravno lice realizuje. Npr., ukoliko preduzeće koje postoji posluje duže od tri godine a ima ideju po kojoj bi aspekt zelenog poslovanja bio dopuna postojećem poslovanju, može da se javi na konkurs pod uslovom da zeleni poslovni plan preduzeća realizuje najviše tri godine.

³¹ Neto dobit kao rezultat prihoda koji su ostvareni na osnovu privredne delatnosti organizacije (ne računaju se članarine, dotacije, donacije, subvencije

Period granta	Konkurs je otvoren do 30. Aprila 2024. godine i obnavlja se na godišnjoj osnovi. Period trajanja ugovora o donaciji je od 9 do 12 meseci.
Finansijski deo	Prvoplasirani, drugoplasirani i trećeplasirani solidarni preduzetnici na nacionalnom Forumu za zelene ideje (vidi: Nefinansijski deo) dobijaju donaciju od 5.000 USD u dinarskoj protivvrednosti za razvoj solidarnog preduzeća prema planu definisanom u aplikacionom paketu B, koji je i sastavni deo ugovora o donaciji. Nagrađeni solidarni preduzetnici potom učestvuju na regionalnom takmičenju Zelene ideje Balkana na kome se takmiče za dodatni fond od ukupno 40.000 USD (pojedinačne nagrade su od 5.000 do 10.000 USD) u kategorijama koncept zelene ideje (1) i razvijena zelena ideja (2).
Nefinansijski deo	Dvodnevna obuka o solidarnom preduzetništvu za ideje koje su ušle u uži krug (do 12 solidarnih preduzenika na osnovu bodovanja programskog tima Trag fondacije). Mentorstvo za predstavljanje ideje (prezentacije) na regionalnom takmičenju Zelene ideje Balkana.
Prednosti	Aplikanti se mogu prijaviti bez obzira da li tek planiraju da postanu solidarni preduzetnici ³³ ili su početnici ³⁴ .
Ograničenja	Namena je ograničena na ekološke projekte. Finansiraju se samo tri projekta/solidarna preduzetnika. Preduzetnici sa registrovanom radnjom ne mogu da se prijave, kao ni poljoprivredna gazdinstva. Neto dobit ne veća od 1,2 miliona RSD.

Ponudač	
Izvor finansiranja	Domaći, privatni (iz inostranih izvora finansiranja)
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	<u>RISE – Regionalni inkubator za socijalno preduzetništvo</u>
Korisnici	Motivisani i posvećeni mladi ljudi od 18 do 35 godina koji su spremni da uče i da donose promene za dobrobit Zapadnog Balkana.
Namena	Program podrške mladima koji žele da doprinesu rešavanju nekog društvenog problema na održiv način – pokretanjem svog socijalnog preduzeća.
Uslovi	Vaš tim treba da demonstrira kroz aplikaciju: • Snažnu motivaciju za učestvovanje u programu; • Spremnost da učestvuju u svim poglavljima RISE putovanja; • Posvećenost rešavanju važnih društvenih i/ili ekoloških problema; • Kako ideja tima doprinosi rešavanju problema i koji biznis potencijal ima ideja; • Najmanje pola članova tima govori tečno engleski.
Dokumentacija	Popunjen formular i biografije članova tima
Rok/period otplate	Bespovratna sredstva
Iznos	3000 EUR
Nefinansijski deo	Program podrške – RISE putovanje, koje ima dve faze: PROGRAM IDEACIJE i PROGRAM INKUBACIJE.
Prednosti	Podršku eksperata i mentora sa kojima ćete proći kroz sve važne korake u pokretanju socijalnog preduzeća.
Ograničenja	Program je namenjen samo mladima do 35 godine, na početku poslovanja

Tabela 5. Crowdfunding³² inicijative za razvoj preduzetništva

Ponuđač	
Izvor finansiranja	Domaći, privatni
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Grupno finansiranje određenog projekta ili poslovnog ulaganja
Korisnici	Pravna lica - udruženja, fondacije, zadužbine, zadruge i privredna društva (ortačka društva, komaditna društva, društva sa ograničenom odgovornošću i akcionarska društva) čiji su zakonski zastupnici, članovi i/ili osnivači domaća fizička ili pravna lica koja planiraju da postanu solidarni preduzetnici ili su u solidarnom preduzetništvu početnici i čija godišnja neto dobit ne prelazi 1,2 miliona RSD.
Namena	Malom biznisu se omogućava nov način finansiranja pokretanjem kampanje za prikupljanje sredstava. Investitorima se pruža prilika da investiranjem putem subordiniranog (podređenog) zajma obezbede kapital biznisu i ostvare finansijsku dobit. S obzirom da svojim ulogom učestvuju u poslovnom riziku, ostvaruju pravo da od biznisa dobijaju osnovnu i bonus kamatnu stopu.
Uslovi	Kamatna stopa za startup: od 7% godišnje plus bonus ³³ kamatna stopa ³⁷ u vidu učešća u povećanju vrednosti. Kamatna stopa za MSP: od 6% godišnje plus bonus kamatna stopa koja zavisi od dobiti pre oporezivanja (EBITDA). Platforma naplaćuje proviziju samo ukoliko je crowdfunding kampanja uspešna u vidu procenta od prikupljenog novca. Nakon kampanje, Ventu. rs vrši administraciju zajma i pruža podršku u komunikaciji s investorima, za šta će se naplaćivati godišnja naknada za usluge do potpune otplate zajma.
Dokumentacija	Prijava projekta na linku: ventu.rs/prijava/ , bilansi i poslovni plan.
Rok/period otplate	Generalno se može računati na oko mesec dana priprema. U suštini, dinamika zavisi od samog projekta ili od kvaliteta i celovitosti dostavljenih dokumenata. Pošto pridajemo veliku važnost optimalnoj raznovrsnosti i broju aktivnih kampanja na platformi, vremenski plan je uvek usklađen sa interesom samih kompanija.
Iznos	Minimum 50.000€
Nefinansijski deo	Nadgledanje celog procesa i pružanje stručne podrške preko tima savetnika (pravnih, marketinških, poreskih i finansijskih).

³² Crowdfunding; način finansiranja projekata kroz veliki broj pojedinačnih finansijskih priloga putem internet platformi. Umesto da se novac neophodan za realizaciju neke ideje dobije iz jednog izvora ili od više velikih donatora, u crowdfunding-u se oslanja na snagu i brojnost zajednice.

Više detalja: <https://naled.rs/htdocs/Files/07318/Vodic-za-Crowdfunding.pdf>

³³ U start up-ima se bonus kamatna stopa meri uvećanjem vrednosti kompanije. Proporcionalno iznosu zajma stiče se tzv. Udeo u investiciji koji se može razumeti kao „virtuelno učešće u vrednosti preduzeća“ – virtuelno jer investitori zapravo ne postaju suvlasnici. Po dospeću zajma povrat na investiciju zavisiće od rasta vrednosti kapitala kompanije ostvarenog za vreme trajanja zajma.

Prednosti	Za razliku od bankarskih kredita, ne zahtevaju se garancije i žiranti. Uz finansiranje pruža se i iskustvo i znanje u korporativnom upravljanju, kao i mentorska podrška.
Ograničenja	Nedovoljna upoznatost preduzetnika za ovaj vid finansiranja, veština digitalne pismenosti za upravljanje kampanjom.

Ponudač	
Izvor finansiranja	Domaći, privatni
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Grupno finansiranje ekoloških, preduzetničkih, kreativnih i održivih projekata „Donacijski ili nagradni crowdfunding“ ³⁴
Korisnici	Fizička ili pravna lica registrovana u Srbiji.
Namena	Finansiranje ideje, proizvoda ili projekta od opšteg značaja iz sledećih oblasti: podrška regionalnom razvoju i zapošljavanju, zaštita životne sredine, stvaralaštvo u oblasti kulture i umetnosti, razvoj nauke i istraživanja, stvaranje i razvoj civilnog društva, zaštita ljudskih prava, organizacija događaja od opšteg značaja, razvoj obrazovanja.
Uslovi	Formalni uslovi: projekat je inovativan, ima jasno definisan cilj, biće završen u tačno definisanom roku, opis projekta odgovara osnovnim podacima o projektu (o čemu se radi u projektu, kada i gde će se primeniti, kako će se koristiti novac prikupljen u kampanji, ko stoji iza projekta, itd.). Dodatno, autor pristalicama nudi izbor od najmanje 3 vrste nagrada.
Dokumentacija	Upitnik za proveru kapaciteta za pokretanje kampanje , Ugovor o pristupu platformi, Izveštaj o korišćenju dobijenih sredstava u roku od 30 dana od isteka roka za realizaciju.
Rok/period otplate	Kampanja može trajati najmanje 15 dana, a najduže 45 dana. Projekat mora biti završen za maksimalno 12 meseci. Ako je kampanja uspešna i prikupljen je planirani iznos, isti se uplaćuje u roku od najviše 14 dana od završetka kampanje. U slučaju neuspešne kampanje, prikupljena sredstva koja nisu bila dovoljna za ispunjenje ciljanog iznosa, vraćamo svim podržavaocima i donatorima koji su podržali vašu kampanju.
Iznos	U zavisnosti od vrste projekta koji se podržava.
Nefinansijski deo	Detaljna pojašnjenja za autore kampanje i video tutorijali .

³⁴ Kod ovog tipa crowdfunding-a se u zamenu za finansijsku podršku nude nagrade (perk) koji su raspoređeni u nekoliko vrednosnih razreda, od simboličnih kao što su zahvalnica, bedževi ili majice, pa sve do vrednih nagrada poput informatičkeopreme, pametnih uređaja, i sl.

Prednosti	Za razliku od bankarskih kredita ne zahtevaju se garancije i žiranti. Platforma je (još uvek) besplatna za sve korisnike. U slučaju uspešne kampanje, od primljenog iznosa, odbija se samo provizija za transakcije kreditnom karticom.
Ograničenja	Nedovoljna upoznatost preduzetnika za ovaj vid finansiranja, veština digitalne pismenosti za upravljanje kampanjom.

Ponudač	
Izvor finansiranja	Domaći, privatni
Vrsta i naziv finansijskog instrumenta	Grupno finansiranje dobrotvornih projekata neprofitnih organizacija
Korisnici	Neprofitne organizacije registrovane u Srbiji – udruženja i fondacije.
Namena	Podržavaju se humanitarne i razvojne kampanje kojima se unapređuje zajednica u različitim društvenim oblastima i koje imaju širi društveni uticaj (npr. renoviranje javnih prostora za društvene i kulturne centre, ulaganje u ekološke projekte, ljudska prava).
Uslovi	U razvojnim kampanjama, organizacija mora da dođe najmanje do 80% od svog prvobitnog cilja. U suprotnom, ako organizacija ne stigne do 80%, platforma kontaktira pojedinačno svakog donatora i daje im tri opcije: 1. Da svoju donaciju ostave organizaciji; bez obzira na projekat koji će tim sredstvima finansirati; 2. Da svoju donaciju preusmere na drugu aktivnu kampanju na platformi; 3. Da traže povraćaj sredstava.
Dokumentacija	Popunjavanje elektronskog formulara o proceni izvodljivosti.
Rok/period otplate	Kampanje na platformi traju od 30 do 60 dana, u zavisnosti od cilja.
Iznos	Minimalan iznos donacije po pojedinačnom donatoru je 500 RSD, dok je maksimalni iznos definisan dnevnim limitom za pojedinačne transakcije platne kartice koja može biti na lično ime ili kompanijska (Dina, Visa, Maestro, Mastercard, American Express).
Nefinansijski deo	/
Prednosti	Korišćenje platforme je besplatno, naplaćuju se samo transakcioni troškovi (iznose između 1 i 2,5% od bruto vrednosti transakcije).
Ograničenja	Ograničeno na udruženja i fondacije.

7. Zaključci i preporuke

Mapiranje i analiza dostupnih finansijskih instrumenata za razvoj preduzetništva, sa fokusom na preduzeća za PPRZ osoba sa invaliditetom i socijalna preduzeća pokazala je da je aktuelna ponuda izvora finansiranja za ovu ciljnu grupu **veoma ograničena**.

Dominiraju državni vidovi podrške preko Ministarstva za rad, zapošljavanje i socijalna pitanja, Nacionalne službe za zapošljavanje, Pokrajinskog sekretarijata za privredu i turizam i delimično - lokalne samouprave. Državni fondovi nude programe za razvoj i podsticanje preduzetništva, ali ne izdvajaju posebno ciljnu grupu preduzeća/organizacija koja je bila predmet analize. Kada je reč o privatnom sektoru i inostranim izvorima finansiranja, osim šest poslovnih banaka, jedne inostrane agencije za međunarodni razvoj i još uvek nedovoljno poznatih i razvijenih crowdsourcing inicijativa, **na tržištu trenutno nema drugih ponuđača izvora finansiranja**. Posebno je uočljivo da u finansiranju ciljne grupe nisu dovoljno zastupljene međunarodne i domaće fondacije, a posebno međunarodne razvojne organizacije i institucije, inostrane ambasade i njihova ekonomska odeljenja.

Neophodno je pružiti podršku preduzetnicima kroz edukacije, obuke i druge mehanizme kako bi se podstakao njihov razvoj, smanjila nezaposlenost i unapredila konkurentnost MSPP. Takođe, jako je važno i jačanje lokalnih samouprava, njihovo osnaživanje i edukacija zaposlenih kako bi bili u mogućnosti da daju svoj doprinos razvoju preduzetništva.

Mapiranje i analiza dostupnih finansijskih instrumenata za razvoj preduzetništva - statistika sredstava:

1. Privatni sektor – 15;
2. Javni sektor – 4;
3. Ostali sektori – 1;
4. Nacionalni sektor – 2;
5. Lokalni sektor – 18;
6. Sredstva namenjena osobama sa invaliditetom – 5;
7. Sredstva namenjena širem zapošljavanju, inkluziji, odgovornom poslovanju i dr. – 18.

